

שיעורי ליל שבת

שיעור מזרינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 210 – תשפ"ב

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

האם בזמנינו צריך לשרוף את הפתילות לאחר חנוכה?

גדולי ישראל עיני העדה

יודעים מה שאנחנו לא יודעים

בזמנו כשעמדה על הפרק השאלה האם להצביע לראש ממשלה חילוני שמייצג את המסורתיתים היה גדול הדור מרן הרב שך זצ"ל חלש ביותר וכמעט לא דיבר ולא ראה, וכשנשאל על כך מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל אמר דכשיצטרך מרן הרב שך לומר את דעתו הוא ידבר, וכך הוי שבערב הבחירות אמר הרב שך את דעתו במילה אחת שיש להצביע עבורו. ובכינוס של רבנים עמד ת"ח אחד ואמר שלא יעלה על הדעת שבמילה אחת של הרב שך שאינו רואה ואינו מדבר ניתן להכריע הכרעה כבדת משקל שכזו.

והיה שם הגאון רבי ברוך שפירא שליט"א ואמר שזהו ממש פרשת השבוע "ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות", "וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע בעיניו ויתמוך יד אביו להסיר אתה מעל ראש אפרים על ראש מנשה", וע"ז אמר לו יעקב "ידעתי בני ידעתי", אני יודע את מה שאתה יודע, אבל אני גם יודע את מה שאתה לא יודע "ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגויים".

כתב השו"ע (תרי"ז ס"ד) "הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הקצה למצותו ואם נתערב בשמן אחר ואין שישים לבטלו יש מי שאומר שאין להוסיף עליו כדי לבטלו".

ובמ"ב שם (ס"ק יח) ביאר "היינו שלא נתן תחילה רק כשיעור הדלקה ונכבה באמצע ונותר, ולכן אסור דהוקצה למצותו ואסור להנות הימנו אבל אם נתן הרבה בנר ונותר מותר להשתמש בו לכתחילה", והיינו שלדברי השו"ע רק אם נתן כשיעור הדלקה ונכבה הוקצה השמן, אבל אם נתן יותר מהשיעור ונותר לא הוקצה ומותר להשתמש בו לכתחילה.

אלא דהוסיף המ"ב, "ודע דיש פוסקים שסוברין דאם נתן השמן בסתם הוקצה כל השמן אם לא דהתנה לכתחילה שלא יאסור אלא כשיעור", והוסיף 'ועיין לעיל בסי' תרע"ב במ"ב סק"ז', והיינו דשם כתב המ"ב שלכתחילה טוב להתנות שלא יאסר השמן יותר משיעור הדלקה, והיינו שלכתחילה ראוי לחוש לדעות שכל השמן בסתמא הוקצה למצותו.

והנה מדברי השו"ע והמ"ב שהזכירו רק את הנותר מן השמן, ולא הזכירו את הפתילות מבואר שהפתילות לא הוקצו למצותם ואין חובה לשורפם אלא כדי לבער את השמן הבלוע בתוכם.

אבל הטור (בסימן זה ס"ק ד) כתב להדיא שגם הנותר בפתילות שורפם בפני עצמו, וז"ל הטור שם "הנותר מן השמן והפתילות בליל ראשון מוסיף עליו ומדליק בליל שני, וכן בכל הלילות, נותר ממנו בליל שמיני עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצותו", וכן מבואר בראשונים בשבת שהביאם בבית יוסף שם.

והקשה הבית יוסף שם מדוע צריך לעשות מדורה למותר השמן והפתילות מאי שנא מעצי סוכה ונויה שמותרין מיד לאחר החג, וכתב דכבר תירץ הר"ן שלגבי סוכה לא מקצה אותם אלא לימי החג לפי שעשויין להשאר גם לאחר החג ולכן לא מקצה אותם בשביל מצותם לגמרי, אבל שמן ופתילה שעשויין להתבער לגמרי, כשנותן אותם בנר מקצה אותן למצוה לגמרי שהרי אין אדם מצפה אימתי יכבה נרו ועל כן הרי הם אסורין לעולם ודומה לעצי סוכה ונויה שנפלו באמצע החג שאסורין.

ומבואר בדבריו שהחילוק בין סוכה לשמן ופתילות הוא שהשמן והפתילות מיועדין להתבער שהרי מצותן מתקיימת ע"י ביעורן ועל כן כשמקצה אותם למצוה מקצה אותם לגמרי בשביל שיתכלו, משא"כ סוכה שלא עשויה להתבער אין מקצה אותה אלא לזמן המצוה ומותרת לאחר החג.

הפתילות בזמנינו

ולפי"ז בזמנינו שהפתילות אינם מתבערות הרי הם כמו סוכה שמקצה אותם רק לזמן המצוה ולאחר מכן הרי הם מותרות, ונמצא שבזמנינו אין חובה לשרוף את הפתילות אלא מצד השמן המעורב בהם.

ועוד נראה דכלל לא שייך הוקצה למצותו בפתילה, שהרי אם השמן היה נדלק לבד כגון המדליק בנפט או בסולר כלל אין צריך פתילה, ונמצא דהשמן הוא החפצא של המצוה והפתילה אינה אלא היכי תימצא לקיום המצוה, והרי זה כמו ספל לנטילת ידים שמותר להשתמש בו אף לדברים אחרים ולא אמרינן שהוקצה למצותו.

ושמעתי שכן אמר כסברא זו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל והוסיף שמה שכתב הטור שצריך לשרוף את הפתילות זהו רק משום השמן הבלוע בהם, וכפי שאנו רואים אצל רבים מקהילות החסידים שמשתמשים שימוש חוזר באותה הפתילה ע"י שנוהגין לקחת את הפתילה שהשתמשו בה אתמול לנר המצוה ולהעבירה לנרות ההידור, וקשה הלא מעלין בקודש ואין מורידין, אלא דכיון שהפתילה אינה חלק מהחפצא של המצוה שפיר אפשר להעבירה ממצוה להידור.

ונפק"מ בין שני הביאורים, בפתילות של נרות שעה, דלביאור הראשון פתילות אלו שונות משאר פתילות כיון שעומדין להתבער ועל כן הרי הם כשמן והנרות שהוקצו למצותן, אך לסברא שהפתילות הם רק הכשר מצוה לכאור' אף פתילות שעה נחשבות כהכשר מצוה להדלקה וא"צ לבערם.

אלא שקשה מתשובת הרשב"א (סי' תקמב) שכתב דצריך אכסנאי להשתתף בשמן ובפתילות (והביאו בכף החיים תרעז סק"ח, וכן כתב האבודרהם והפמ"ג), ולפי הביאור השני הנ"ל וסברת הגר"א גנחובסקי תמוה דכיון שהם רק הכשר מצוה מדוע צריך אכסנאי להשתתף בהם הרי הוא מחויב להשתתף רק בחפצא של המצוה עצמה, ועוד קשה דבלשונות הראשונים בשבת משמע שהפתילות מוקצין למצותם מצד עצמם ולא מצד השמן הבלוע בהם.

ולכן נראה לומר דאף לפי ביאור זה יש לחלק בין פתילות המתבערות לשאינם מתבערות, דפתילות המתבערות אינם הכשר מצוה אלא הם חלק מהמצוה ממש כשמן והשעה, ועל פתילות אלו כתבו הראשונים והטור דהוקצו למצותן ויש לשורפם, וכן מה שכתב הרשב"א דצריך אכסנאי להשתתף בפתילות היינו בפתילות המתבערות שהם חלק מן המצוה, ומשום כך אף בנרות שעה צריך לשרוף את נותר הפתילות כיון שהם מתכלות, אבל בזמן הזה שהפתילות אינם מתבערות אין הם אלא הכשר מצוה וא"צ לשורפם.

והנה הקשה הב"י סתירה בדברי הטור, דמחד כתב הטור שמותר להנות מנרות חנוכה לאחר שעבר זמן החיוב, ומאידך כתב שבסתמא הוקצו השמן והפתילות למצוותן.

והביא הב"י את תירוץ הראשונים דמה שכתב הטור שהוקצה למצותו זה כשהדליק בסתמא, אבל מש"כ שמותר להנות מנרות החנוכה היינו אם התנה להדיא שיאסר רק בזמן החיוב וזהו שיטת הב"ח שהביא המ"ב בשם יש מהפוסקים.

ויש לחקור מה הכונה שבסתמא הוקצה למצותו הלא המצוה היא רק לחצי שעה, האם היינו דדעת פוסקים אלו שגם אחרי חצי שעה יש קיום מצוה בהדלקה אלא שהחיוב הוא רק חצי שעה ולכן מקצה את השמן כולו למצותו דעד כילוי השמן יש מצוה, או שבפועל מקצה את כל השמן כיון שאינו יודע איזה שמן ידלק בזמן החיוב ואיזה לאחר מכן.

ועי' ביאורו"ל שם שכתב בשם השלטי גיבורים "צריך עיון אם נתן שמן לשיעור הדלקת חצי שעה ודלק יותר מחצי שעה כגון שהפתילה דקה והוא חשב שהפתילה בינונית האם מותר להסתפק ממנו דאפשר כיון שהוא אקצה מדעתו אף דבטעות הוי נאסר", הרי דשייך להקצות בפועל אף שהוא יותר מזמן המצוה. (נכתב ע"י אחד השומעים)